

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ders Kitaplarının Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi*

Binnur YILDIRIM HACİBRAHİMOđLU¹

Fatma ALİCANOđLU²

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geliş Tarihi : 09/08/2023

Makale Kabul Tarihi : 30/11/2023

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ders Kitapları, Meslek Lisesi

ÖZET

Bu araştırmada, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi bünyesinde yer alan çocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitapları çocuk hakları açısından incelenmiştir. Çocuk gelişimi ve eğitimi ders kitaplarındaki metinler ve görsellerin Çocuk Hakları Sözleşmesindeki haklara ne düzeyde yer verdiğini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu kapsamda, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi bölümünün tüm sınıf düzeylerinde okutulan ders kitapları incelemeye alınmıştır. Verilerin analizinde frekans ve içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, çocuk gelişimi ve eğitimi ders kitaplarının metinlerinde en fazla korunma ve yaşama haklarına yer verdiği, katılım ve gelişim haklarının en az değinilen haklar olduğu tespit edilmiştir. Kitapların görsellerinde ise en çok korunma hakkına ilişkin görseller bulunmuştur. Araştırmada, korunma hakkı kapsamında barınma, ihmal ve istismardan korunma; yaşama hakkı kapsamında sevgi ve güven, temel hak, eğlenme ve oyun oynama alt kategorilerine yönelik bulgulara ulaşılmıştır.

Examination of The Textbooks of Child Development and Education in Vocational High School in Terms of Children's Rights

ARTICLE INFORMATION

Submission Date : 09/08/2023

Accepted Date : 30/11/2023

Keywords: Children's Rights, Child Development and Education, Course Textbooks, Vocational High School

ABSTRACT

In this research, child development and education textbooks taught at Vocational and Technical Anatolian High School were examined in terms of children's rights. In this study, which aims to determine how the texts and images in child development and education textbooks include the rights in the children's rights convention, document analysis, one of the qualitative research methods, was used. In this context, textbooks taught at all grade levels of the Vocational and Technical Anatolian High School child development and education department were examined. Frequency and content analysis were used to analyze the data. The findings obtained from the research showed that the rights to protection and survival were included the most in the texts of child development and education textbooks, while the rights to participation and development were the least mentioned. In the images of the books, images related to the right to protection were mostly found. It was observed that within the scope of the right to protection, shelter, protection from neglect and abuse were reflected, while love and trust, fundamental rights, having fun and playing games were reflected in the scope of the right to life.

1. Giriş

¹ MEB Öğretmen, e-posta: fatmaalicanoglu@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3917-2937

² Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi, e-posta: binnury@gmail.com, ORCID:0000-0002-6471-6054

*Bu çalışma birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında tezsiz yüksek lisans programı dönem projesi dersinden üretilmiştir.

Çocuk hakları, çocukları uygun koşullarda yetişmeleri için yaşama, eğitim, korunma gibi temel gereksinimlerini karşılamayı hedefleyen haklar olarak tanımlanmaktadır (Büyükalın ve Harmankaya, 2019). Çocukluk döneminin biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan kendine özgü bir yaşam dönemi olduğunun kabul edilmesi ile birlikte çocukların temel haklarının olduğu görüşü ortaya konmaya başlamıştır (Yücel ve Işıkcı, 2018). Bu durum Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) ile evrenselleşmiştir. Sözleşmeyi imzalayan ülkeler de çocuk haklarını sağlamayı ve korumayı kabul etmişlerdir (Uçuş, 2013). Çocuk hakları ile dünya üzerindeki tüm çocukların temel hak ve ödevlerini bilmesi, her türlü ihmal ve istismardan korunmaları, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak haklarının düzenlenmesi amaçlanmıştır (İnal ve Kızıltepe, 2020).

Sözleşmenin ayırım gözetmeden tüm çocukları kapsamı, çocukların yüksek yararı gözetilerek her çocuğun yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı olması ve çocukla ilgili her konuda çocuğun düşüncesinin dikkate alınması sözleşmenin genel ilkeleri arasındadır. Aynı zamanda sözleşmedeki maddeler çocukların haklarının güvence altına alınması için yaşama, gelişme, korunma ve katılım olmak üzere dört alanda ele alınmıştır. Hayatta kalma hakkı, beslenme, barınma ve sağlık hizmetlerine erişimi kapsayan çocuğun hayatını devam ettirmesi için gerekli temel ihtiyaçlarını kapsar. Gelişme hakkı, eğitim, dinlenme, kültürel faaliyetler, bilgiye erişim, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü gibi çocukların performanslarını en üst düzeyde sergileyebilmesi için neye gereksinim duyduğunu içermekte; korunma hakkı mülteci çocukları da kapsayarak çocukların her türlü istismar, ihmal ve sömürüden korunmalarını kapsamaktadır. Katılım hakkı ise, çocukların buldukları ortamlarda düşüncelerini dile getirme ve ilgili konu hakkında konuşma yetkisinde olmalarına ilişkin rol ve sorumluluklara sahip olduklarını barındırmaktadır (UNICEF, 2007).

Sözleşmenin kabulünden sonra, ilerleyen yıllarda haklara yönelik girişimler, yasal süreçlerin dışında eğitsel bir girişime doğru ilerlemiştir. 1994 yılında BM Genel Kurulu, 1995 yılından başlayarak 2004'e kadar sürecek on yıl süreli BM İnsan Hakları Eğitimi oluşturmuştur. Bu eğitimin temel ilkesi, çocukların kendi haklarını, başkalarının haklarını öğrenmeleri ve bu hakların aktif savunucuları olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda bu eğitim ile okulların ve öğretmen eğitiminin, insan haklarını ve uluslararası standartları vurgulamaları gerektiği öne çıkmıştır. Bu durum, haklar üzerine okullarda müfredat, eğitim standartları ve öğretimsel materyalleri de kapsayacak eğitimleri ortaya koymuştur (Meyer vd., 2010; Suárez, 2007; Suárez vd., 2009).

Çocuk haklarına ilişkin toplumsal bir bilincin oluşturulabilmesi için başta çocuklar olmak üzere toplumdaki her bireyin bu konu hakkında bilgi sahibi olması önemli görülmektedir. Çocukların sahip oldukları haklara ilişkin rollerini öğrenmeleri ve hakların onların yaşam kalitelerini artıracığı konusunda farkındalık oluşturmak gerekmektedir. Çocukların yaşamında haklara saygıyı ve haklarını aramayı öğrenmeleri için hakların eğitimine ilk olarak çocuğun kendi yaşamından örneklerle başlanması ve daha sonra sınıf ve okul ortamında çocuk haklarının hayata geçirilmesi teşvik edilmelidir. Çocuk hakları ile ilgili örgün eğitim sisteminin kademelerinde verilecek olan düzenli bir eğitim, çocuk haklarının tanıtılması ve korunması konusunda farkındalığı artırarak etkili bir demokratik sisteme ulaşmak için de önemli bir adım olarak görülmektedir (Uçuş, 2013). Bu nedenle çocuk hakları eğitiminde okullara önemli görevler düşmektedir. Özellikle küçük yaş grubu çocuklara yönelik eğitim ortamlarında öğretmen, yönetici gibi hizmet sunan kişiler için, haklar konusunda bilgilendirilmelerinin yanısıra okul ortamında haklar özümсенerek uygulamalara ve davranışları yansıtılmalıdır. Bu nedenle, erken çocukluk eğitiminde yer alan kişiler, çocuklara haklara ilişkin aktarmayı amaçladıkları görüşleri onlara rol model olarak sergilemeleri gerekmektedir (Martinez-Bello vd., 2020).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Avrupa Birliği ülkeleri arasında Türkiye'nin çocuk nüfus oranının %26,9 ile en yüksek olduğu ülke olduğunu belirtmiştir (TÜİK, 2022). Aynı zamanda ilgili raporda Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) örgün eğitim verilerinde eğitim kademelerine göre okul tamamlama oranlarında yıllar bazında bir artış olduğu belirtilerek, 2019-2020 eğitim-öğretim yılı verilerine göre ilkokul tamamlama oranı %98,6, ortaokul %97,7 ve ortaöğretim tamamlama oranının ise %70,3'e yükseldiği açıklanmıştır (TÜİK, 2021). Bu veriler, bizlere çocuk hakları konusunda öğrencilere başta bilgilendirme çalışmaları olmak üzere okullarda önemli sayıda öğrenciye

ulaşılabilirliğini göstermektedir. Okullarda uygulanan eğitim programlarının, öğrenenlerin öğrenme sürecindeki deneyimlerine yön vermek, gereksinim duyulan bilgi, değer ve becerileri kazanmaları ve bütüncül bir biçimde gelişimlerini desteklemek için öğrenenlere rehberlik etmek amacıyla geliştirildiği belirtilmiştir (Yakar, 2016). Bu kapsamda çocuk hakları öğretimine, programlarındaki mevcut derslerin içeriğinde ya da ayrı bir ders olarak yer verilmesi, öğrencilerin bilinçlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu dersler aracılığıyla çocuklar haklarını bilmelerinin yanı sıra, haklarını koruma ve geliştirmeleri desteklenecektir (Çelik, 2020; Kepenekçi, 2000).

Okulda sürdürülen eğitim süreçlerinde ders kitaplarının önemli bir payı bulunmaktadır. Ülkemizde ulaşılabilirlik ve teknolojik olanakların yeterli olmaması ve öğretimin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmasından dolayı ders kitapları yaygın olarak kullanılmaktadır (Çakır, 2013). Ders kitapları, eğitimde uygulanan programların hedeflerini gerçekleştirmek için öğrenciye bilimsel bilgileri planlı ve düzenli biçimde aktaran bir öğretim materyali olarak tanımlanmaktadır (Aydemir, 2017; Şahin, 2008). Metin ve görsellerden oluşan ders kitapları, öğrenmenin önemli bir desteği ve temel eğitim araçları olarak işlev sergilemektedir (Brugelles ve Cromer, 2009). Ders kitapları, çocuk hakları eğitiminde de ulaşılması kolay, ekonomik ve kullanışlı materyaller arasında değerlendirilebilir. Ders kitaplarında metin içeriklerinin yanı sıra sunulan görsel öğeler de öğrenmeyi kolaylaştırması açısından önemli görülmektedir (İşeri, 2014; Türkben, 2019). Ders kitaplarında en çok karşılaşılan görsel öğe olarak resimler, hem tek başına hem de metin ile birlikte ele alındığında ilgili konuyu tamamlayan, açıklayan hatta bazı durumlarda metne yeni anlamlar yükleyen bir uyaran olduğu belirtilmektedir (Sever, 2013). Kılıç (2003) kitaplardaki resimlemelerin çocuklarda anlatılan konuyu daha kolay kavramlarına yardımcı olduğunu, güzel-çirkin, iyi-kötü gibi değerlerin ayırımını yapmalarına, toplumsal ilişkilere farklı bakış açıları ile bakabilmelerine olanak sağladığını açıklamıştır.

Çocukların kitaplardaki görsellerden yararlanması, doğru-yanlış kavramını geliştirip bakış açısı kazanması çocuk haklarına uygun hazırlanmış kitaplarla daha doğru ve etkili olacaktır. Haklara sahip olmayan ya da haklarından haberdar olmayan çocukların, kendi değerleri ve toplum değerlerine sahip çıkmaları, sağlıklı bir toplum bilinci oluşturmaları güçleşmektedir. Bu noktada ders kitapları, çocuğa hak, sorumluluk, eşitlik, adalet, barış, demokrasi ve özgürlük gibi birçok kavramın öğretiminde kolaylık sağlamaktadır (Alpay, 2019).

Ortaöğretim düzeyinde çocuk haklarına ilişkin bilgilerin ediniminde özellikle Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinin çocuk gelişimi ve eğitimi alanının önemli olduğu düşünülmektedir. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanı MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı alanlardan biridir. Çocuk gelişimi ve eğitimi alanı, mesleki ve teknik eğitim uygulamaları içinde erken çocukluk ve özel eğitim alanını kapsayarak bu alanlarda ihtiyaç duyulan nitelikli ara eleman yetiştirmektedir. Erken çocukluk eğitiminin zorunlu eğitim kapsamına alınması, öneminin farkındalık yaratması bu alanda nitelikli personel ihtiyacını doğurmuştur ve alanda çalışanların teorik ve uygulamaya yönelik bilgi ve becerilerini geliştirmeleri ihtiyacı doğmuştur. Bu nedenle çocuk gelişimi ve eğitimi alanını tamamlayan öğrencilerden doğum öncesinden başlayarak 0-72 ay normal gelişim gösteren ve özel gereksinimli çocukların gelişimsel özelliklerini bilmeleri ve bu özelliklere ilişkin etkinlikler, materyaller hazırlama, çocuk ruh sağlığı ve çocukla iletişim kurma gibi alanlarda bilgi, beceri ve yetkinlikleri kazanmaları amaçlanmaktadır (MEB, 2017). Alanın öğretim programı kapsamında öğrencilerden beklenen amaçlardan bir diğeri ise, çocuk hakları kapsamında güvenli alanlar oluşturmaya yönelik yöntemleri ve çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi konularında kendini geliştirmeleridir (MEB, 2017). Programdaki öğrenciler için en önemli öğretim materyalleri, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve birimin internet sayfasında elektronik olarak erişilebilen ders kitaplarıdır. Program dört yıl sürelidir ve öğrenciler son öğretim yılında işletmelerde meslek eğitimi dersi kapsamında toplam 24 saat olmak üzere üç gün, belirledikleri dala (erken çocukluk eğitimi ya da özel eğitim) göre kurumlarda uygulama yapmaktadırlar (MEB, 2017). Dolayısıyla dört yıl boyunca 0-6 yaş grubu çocuklarla ilgili hem teorik hem de uygulamalı eğitim alan çocuk gelişimi ve eğitimi öğrencilerinin çocuk haklarını bilmeleri, sahip oldukları bilgileri savunmaları ve uygulamaya dönüştürmede öncü olmaları hizmet sundukları alanlar için önem arz etmektedir.

Yükseköğretim kurulu ulusal tez merkezi sistemi ve dergipark üzerinden ders kitaplarında çocuk haklarını ele alan sosyal Bilgiler ders kitapları (Sucu, 2020), ortaokul Türkçe ders kitapları (Çelik, 2020), insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ders kitabı (Buğday ve Küçükkoğlu, 2017) ve ilköğretim Türkçe ders kitapları (Nayır ve Karaman-Kepenekçi, 2011) olmak üzere sınırlı sayıda çalışma tespit edilmiştir. Bu doğrultuda araştırmada, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi alanının tüm sınıf düzeylerinde okutulan meslek dersi kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çocuk gelişimi ve eğitimi alanında öğrenim gören ya da bu programı tamamlayan bireylerin, çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olmaları hizmet sundukları alanlarda çocuğa ve çocuğun yakın çevresine katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla öğretimleri süresince kullandıkları ders kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi, bu konudaki yeterli ve yetersiz olunan alanları gösterecektir. Bu nedenle çalışmada, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi alanının tüm sınıf düzeylerinde okutulan meslek dersi kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

2. Yöntem

Bu çalışmada, çocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitaplarındaki metinler ve görsellerin çocuk hakları açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada bir nitel araştırma yöntemi olarak doküman inceleme modeli kullanılmıştır. Doküman inceleme modeli, araştırma probleminin doğrudan dokümana odaklandığı durumlarda araştırma yapılan durumlarla ilgili bilgi içeren kayıtlar, belgeler gibi yazılı materyallerin incelenmesini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.1. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmanın verilerini, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında çocuk gelişimi ve eğitimi alanında okutulan meslek dersleri alan kitapları oluşturmaktadır. Bu kapsamda, toplam 13 ders kitabı incelenmiştir. Kitaplara ilişkin bilgi Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Ders Kitaplarının İsimleri ve Okutuldukları Sınıf Düzeyleri

Ders kitabı	Sınıf düzeyi
Çocuk Ruh Sağlığı Anne Çocuk Sağlığı Müzik ve Dramatik Etkinlikler Atölyesi	Dokuzuncu sınıf
Çocuk Gelişimi Anne Çocuk Sağlığı Çocuk Ruh Sağlığı Erken Çocukluk ve Özel Eğitim Kurumları Dramatik Etkinlikler	Onuncu sınıf
Erken Çocuklukta Program Yetersizlik Türleri ve Kaynaştırma Oyun ve Oyuncak	On birinci sınıf
Erken Çocuklukta Öz Bakım Çocukla İletişim	On ikinci sınıf

2020-2021 eğitim-öğretim yılından itibaren çocuk gelişimi ve eğitimi alan derslerinin dokuzuncu sınıftan itibaren okutulmaya başlanmasıyla birlikte Tablo 1’de görüldüğü üzere “Çocuk Ruh Sağlığı” ve “Anne Çocuk Sağlığı” dersleri hem dokuzuncu sınıfta hem de bir üst sınıf düzeyinde yer almıştır. İnceleme kapsamına alınan ders kitaplarına Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü’nün web sayfasından (<https://mtegm.meb.gov.tr>) ulaşılabilmektedir. İlgili ders kitapları ayrıca yayınevleri tarafından okullara basılı olarak da sunulmaktadır. Yapılan incelemede ilgili kitapların basılı halinden yararlanılmıştır. Elektronik ortamdaki kitaplar ve basılı kitaplardaki tüm içerik ve görseller aynı olmakla birlikte sadece sayfa numaralarına ilişkin farklılıklar bulunmaktadır.

Araştırma verilerinin analizinde, içerik analizi ve frekans kullanılmıştır. Bu çalışmada verilerin çözümlenmesinde öncelikle her bir ders kitabı okunmuştur. Daha sonra genel kavramsal bir yapı oluşturmak için ocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuklara tanınan "yaşama hakkı, gelişme hakkı, katılım hakkı ve korunma hakkı" olmak üzere dört temel hak öncelikle ele alınmış ve bu haklar kategori olarak belirlenmiştir. Bu haklar kapsamında sözleşmede yer alan ilgili maddelerle ilişkilendirmeler yapılarak alt kategoriler oluşturulmuştur. Alanyazında yer alan (elik, 2020; Pembegül, 2019; Sucu, 2020) alışmalardan yararlanılarak kontrol listesi hazırlanmıştır. Oluşturulan kontrol listesine sözleşmede yer alan bazı maddeler dahil edilmemiştir. Çalışmada "18 yaşına kadar her insanın ocuk sayıldığını içeren madde 1; hakların hepsinin tüm çocukları kapsadığını içeren madde 2; çocuğun yüksek yararını temel alan madde 3; devletin sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla tüm imkanları kullanmasını belirten madde 4" yer almamıştır. Ayrıca, sözleşmeyle birlikte çocuklara tanınan hakların uygulanma süreci, yürürlükte olması ve kontrolünün sağlanmasıyla ilgili maddeleri içeren 41. ile 54. madde arasındaki hükümler dahil edilmemiştir. Bu kapsamda araştırmada toplam otuz altı maddenin kullanımları incelenmiştir.

Metin içeriklerinin ocuk haklarını yansıtıp yansıtmadığını belirlemek için analiz birimi "cümle" olarak belirlenmiştir. Kodlamalarda her cümlede açık ve örtük sunulmuş olan haklara ilişkin ifadelerin, açıklamaların ne kadar sıklıkta kullanıldığı saptanmaya çalışılmıştır. Kodlamalar tamamlandıktan sonra veri setinde bütünlük sağlayan kodlar aynı kategoride birleştirilmiştir. Aynı zamanda kitaplardaki tüm görseller de incelenerek ocuk hakkını içeren görseller veri olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda araştırmada ocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitaplarında yer alan en az 64 en çok 394 sayfa olmak üzere ortalama 181 sayfa ve 1448 görsel incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırmanın raporlaştırma sürecinde dokümanlardan doğrudan alıntılar yapılarak bulgular desteklenmiştir. Bu araştırmada, kavramsal çerçeveden yararlanılarak kategoriler oluşturulmuş ve araştırmacılar ile birlikte bu araştırmadan bağımsız başka bir araştırmacı tarafından verilerin analizi ve bulgular değerlendirilmiştir. Araştırmacılar tarafından görüş birliğine ve farklılıklarına dayanan durumlar incelenmiş ve farklılık gösteren kodlar üzerinde çalışılmıştır (Yıldırım ve şimşek, 2013). Bu süreçte uzmanların görüş birliği Miles ve Huberman modeli (1994) güvenirlik katsayısı ile hesaplanmış ve %96 kodlama yüzdesine ulaşılmıştır (Patton, 2002). Aralarında anlamlı ilişki bulunan kodlar belirlenen ocuk hakları kategorilerine göre bir araya getirilmiştir.

3. Bulgular

3.1. ocuk Gelişimi ve Eğitimi Ders Kitaplarının Metinlerine Ait Bulgular

Araştırma kapsamında meslek lisesi ocuk gelişimi ve eğitimi alanında dokuz, on, on birinci ve on ikinci sınıflarda okutulan ders kitaplarının metin içerikleri, yaşama, gelişme, katılım ve korunma hakkı olarak belirlenen dört alt kategori bakımından incelenmiştir. ocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitaplarının metinlerinde elde edilen bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. ocuk Haklarına İlişkin Metin İçeriklerinin Dağılları

Temalar	9.sınıf	10.sınıf	11.sınıf	12.sınıf	Toplam
	(f)	(f)	(f)	(f)	(f)
Yaşama hakkı	13	21	6	-	40
Gelişme hakkı	9	12	3	-	24
Korunma hakkı	20	27	2	-	49

Araştırma Makalesi					
Katılım hakkı	8	6	6	-	20
Toplam	50	66	17		

Tablo 2’de görüldüğü üzere, sınıf düzeylerine göre çocuk gelişimi ve eğitimi ders kitapları metinlerinde çocuk haklarına yönelik kategoriler incelendiğinde “korunma hakkı” en çok yer alan hak olarak tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla “yaşama hakkı”, “gelişme hakkı” ve “katılım hakkı” izlemektedir. Metin içeriklerinin sınıflara göre dağılımı ele alındığında dokuzuncu ve 10. sınıfta “korunma hakkı”, 11. sınıfta “yaşama ve katılım hakkı” ile ilgili metinlerin alan kitaplarında en çok kullanılan haklar olduğu tespit edilmiştir. 12. sınıfta ise çocuk haklarına ilişkin hiçbir cümle ve ifadenin yer almadığı tespit edilmiştir. Tablo 3 ve Tablo 4’te yaşama, gelişme, katılım ve korunma haklarına ilişkin tespit edilen alt kategoriler örnek alıntılar ile gösterilmiştir.

Tablo 3. Yaşama ve Gelişme Haklarına İlişkin Kategoriler

Kategoriler	Alt Kategoriler	Örnek Alıntılar
Yaşama hakkı	Sevgi ve Güven	“... yetersizlikten etkilenmiş çocuklarda diğer insanlarla sosyal ilişki kurmak ve bunu sürdürmek, çevresi tarafından sevgi ve değer görmek, beğenilmek istemektedirler. Bu onların en doğal hakkı olduğu gibi...” (<i>Yetersizlik ve kaynaştırma, 11.sınıf, s.35</i>).
	Temel hak	“Her çocuğun, sağlıklı yaşam yerlerine erişim hakkı vardır.” (<i>Çocuk ruh sağlığı, 9. sınıf, s. 140</i>) “Sözleşmenin 6. maddesine göre her çocuk esas yaşam hakkına sahiptir.” (<i>Çocuk ruh sağlığı, 10. sınıf, s.84</i>)
	Eğlenme ve Oyun Oynama	“Çocukların oyun oynama haklarını koruyacak tüm tedbirlerin alınması gerekmektedir.” (<i>Erken çocuklukta program, 11.sınıf, s.18</i>) “Oyun materyalleri yardımıyla çocuklar sosyal kuralları, başkalarının haklarına saygı duymayı...” (<i>Çocuk gelişimi, 10. sınıf, s.312</i>)
Gelişme hakkı	Engelli çocuklar	“Görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin kullanacağı araç-gerecin ona sağlanması da onun en doğal hakkıdır.” (<i>Yetersizlik ve kaynaştırma, 11.sınıf, s.35</i>)
	Eğitim hakkı	“... 28. Maddesi ile hiçbir ayırım gözetilmeksizin bütün çocukların eğitim hakkına sahip olduğu belirtilmekte...” (<i>Çocuk ruh sağlığı, 9. sınıf, s.56</i>) “Kız çocuklarının okutulmaması ... çocuk hakları ihlallerine çarpıcı bir örnektir.” (<i>Çocuk ruh sağlığı, 10. sınıf, s.81</i>)

Tablo 3’te görüldüğü üzere ders kitaplarında sevgi ve güven, yaşam standartları, eğlenme ve oyun oynama olmak üzere yaşam hakkında üç alt kategori tespit edilmiştir. Yaşama hakkına ilişkin, çocukların oyun oynayarak sevgi ve güven içerisinde büyümeleri, yaşamak için temel haklar, sosyal güvenlik, sağlık hizmetleri gibi sağlıklı yaşamayı destekleyecek metin içerikleri elde edilmiştir. Gelişme hakkına ilişkin ise, engelli çocukların eğitimi ve eğitim hakkı alt kategorileri tespit edilmiştir. Engelli çocukların hakları, cinsiyet, ırk gibi ayrımlar gözetmeden tüm çocukların desteklenerek eğitim alma hakkı, gelişme hakkına ait tespit edilen metinleri kapmaktadır.

Tablo 4. Korunma ve Katılım Haklarına İlişkin Kategoriler

Kategoriler	Alt Kategoriler	Örnek Alıntılar
-------------	-----------------	-----------------

Araştırma Makalesi

Korunma hakkı	Barınma hakkı	“Her çocuğun tehlikelerden korunma, zarar görmeme ve barınma hakkı vardır.” (<i>Çocuk Ruh Sağlığı, 9. sınıf, s.135</i>)
	İhmal/istismardan korunma	“... kız çocuklarının başlık parası adı verilen ücret karşılığında evlendirilmesi, çocuk hakları ihlallerine çarpıcı bir örnektir.” (<i>Çocuk Ruh Sağlığı, 10.sınıf, s.81</i>) “...fiziksel, psikolojik veya cinsel istismara karşı korunma gibi haklarının hepsini birden tanımlamakta kullanılan evrensel kavramdır.” (<i>Çocuk ruh sağlığı, 9. sınıf, s. 131</i>).
Katılım hakkı	Düşüncelerini ifade etme	“Çocuklara etkinliklerde istediği rolü alma veya durumu canlandırma konusunda karar verme hakkı verilmelidir.” (<i>Müzik ve dramatik etkinlikler atölyesi, 9. sınıf, s.137</i>) “Oyunları nerede, kiminle, ne ile ve nasıl oynayacaklarına çocuklar karar verirler.” (<i>Oyun ve oyuncak, 11. sınıf, s.79</i>)

Korunma hakkına ilişkin barınma ve ihmal ve istismardan korunma alt kategorileri elde edilmiştir. Bu alt kategoriler kapsamında örnek alıntılarda görüldüğü üzere, çocuğa yönelik fiziksel, duygusal, cinsel yönden çocuğun zarar görmesi ve çocuk üzerinden ekonomik kazanç sağlama korunma hakkı teması altında değerlendirilmiştir. Ders kitaplarında çocukların düşüncelerini özgürce ifade etmesi, bir konu hakkında karar verme hakkı katılım hakkı kapsamında değerlendirilmiştir.

3.2. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ders Kitapları Görsellerine Ait Bulgular

Çocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitaplarındaki görseller çocuk haklarına yönelik incelendiğinde tüm kitaplar içerisinde sadece “Çocuk Ruh Sağlığı” ders kitabında haklar kapsamında görseller tespit edilmiştir. Bu kapsamda iki görsel dokuzuncu sınıf, 10 görsel ise onuncu sınıf çocuk ruh sağlığı ders kitabında belirlenmiştir. Bu görsellerin dokuz tanesi ihmal ve istismarı, üç tanesi ise yaşam, eğitim ve barınma hakkını temsil etmektedir. Bu doğrultuda görsellerde en çok öne çıkan hak, korunma hakkı olarak belirlenmiştir.

Şekil 1. Çocuk ruh sağlığı 10 sınıf ders kitabı, s.104

Şekil 2. Çocuk ruh sağlığı 9. sınıf ders kitabı, s.150

Şekil 3. Çocuk ruh sağlığı 10.sınıf ders kitabı, s.85

Ders kitaplarında yer alan görsellere ilişkin örnekler incelendiğinde, Şekil 1'de küçük yaşta bir kız çocuğunun gelin olduğu başka bir ifadeyle çocuk gelinlere yönelik bir görsel bulunmaktadır. Bu görsel, çocuk istismarını önleme başlığı ile sunulmuştur. Şekil 2 ise çocuk istismar türleri olarak tanımlanarak görsel üzerinde çocuk haklarına ilişkin metin yer almıştır. Görselin üzerinde, çocuk istismarına yönelik bir duyum alındığında mağdurun şikayetçi olup olmaması dikkate alınmaksızın yetkili birimlere bildirilmesi gerektiği ve çocuğun korunması, istismarın önlenmesi için bunun yasal bir zorunluluk olduğu ele alınmıştır. Şekil 3'te ise eğitim hakkı başlığı altında okul çocukları temsil edilmiştir.

4. Tartışma

Bu çalışmada, çocuk gelişimi ve eğitimi alanı ders kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla doküman inceleme yöntemi ile ders kitaplarında yer alan metinler ve görseller yaşama, gelişme, korunma ve katılım hakları ele alınarak detaylı biçimde ele alınmıştır.

Araştırma bulgularına göre, kitaplardaki metin içeriklerinde çocuk hakları kapsamında en çok korunma hakkına yer verilmiş ve bu hakkı yaşama hakkı izlemiştir. Görsellerde ise korunma hakkı en çok tespit edilen haktır. Başka bir ifadeyle, çocuk gelişimi ve eğitimi alanında okuyan meslek lisesi öğrencilerinin ders kitaplarında korunma ve yaşama hakkı ile en çok karşılaştıkları sonucuna varabiliriz. Çocuğun her türlü ihmal ve istismara maruz kalması, barınma problemleri gibi korunma hakkına giren olumsuz durumlar çocukların ruh sağlığını etkileyebilecek etkenlerdir. Bu nedenle korunma hakkının hem metin hem de görsel olarak, çocuk ruh sağlığı ders kitabında en çok yer alması, ilgili dersin içeriği ile ilişkili görülmektedir. Korunma ve yaşama hakkı incelenen ders kitaplarında en çok yer verilen haklar olmalarına rağmen, bu haklara ilişkin alıntılardan da görüldüğü üzere çok genel ifadelerin olduğu söylenebilir. Araştırma kapsamında çocukların özel yaşama saygı, kültürünü, inancını yaşama, savaştan korunma, kimliğin korunması, mülteci çocuklar gibi farkındalık kazandıracak hak maddelerine rastlanmamıştır.

Gelişim ve katılım hakkı metinlerde en az tespit edilen hak olarak tespit edilmiştir. Katılım hakkı, çocuğun kendi hayatı ya da bulunduğu ortamda söz hakkına sahip olması, görüşlerinin önemsenmesi yönünde toplumsal hayata katılımında önemli bir haktır. Bir diğer hak gelişim hakkı ise, çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesini, kültürel ve eğitimsel gereksinimlerinin karşılanmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle, hem gelişim hem de katılım hakkının incelenen ders kitaplarında daha az yer verilmesi, hem meslek lisesi öğrencilerinin kendi haklarını öğrenmesi hem de hizmet sundukları alanlara bu bilgileri sunmaları açısından olumsuz bir durum olarak görülmektedir. Elde edilen bu bulgular, Çelik (2020)'in çalışmasındaki yaşama hakkı bulguları ile örtüşmektedir. Çelik (2020) tarafından ortaokul düzeyinde okutulan Türkçe ders kitaplarında çocuk haklarına yer verilme düzeyi incelenmiştir. Çalışmanın önemli bulguları arasında, Türkçe ders kitaplarında çocukların gelişme ve yaşama hakları ile ilgili metinlere daha çok yer verildiği, katılım ve korunma hakları ile ilgili metinlerin ise daha az olduğu açıklanmıştır. Bir diğer çalışmada ise, Karaman-Kepenekçi (2010) sosyal bilgiler ders kitaplarında çocukların sosyal haklarına yer verilme düzeylerini incelemiş, sosyal güvenlik hakkı, sağlık hakkı ve eğitim görme hakkının kitaplarda daha fazla yer aldığı dolayısıyla yaşama ve gelişme hakkının daha çok yer aldığı tespit etmiştir.

Ders kitaplarının incelendiği bir başka araştırma da (Sucu, 2020) benzer bulgular içermektedir. Araştırmada, dördüncü sınıftan başlayarak beşinci, altıncı ve yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Araştırma bulguları, dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabının diğer sınıf düzeylerine göre çocuk hakları ile ilişkili içeriğe en çok sahip olan ders kitabı olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada da alt düzeydeki sınıfların ders kitaplarında çocuk hakları ile ilgili bilgilere daha çok yer verildiği, on ikinci sınıf ders kitaplarında haklara hiç yer verilmediği belirlenmiştir. Ayrıca Sucu (2020) sosyal bilgiler ders kitapları arasında tüm sınıflar düzeyinde dördüncü ve altıncı sınıf kitaplarında en az rastlanan ve beş ve yedinci sınıf ders kitaplarında hiç yer verilmeyen hakkın "Özel

gereksinimli çocukların hakkı” olduğunu belirtmiştir. Bu araştırma da ise gelişme hakkı az yer verilen hak olmasına rağmen alt kategorilerde engelli haklarına ilişkin ifadeler tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları, Nayır ve Karaman-Kepenekçi (2011) çalışması ile ele alındığında, katılım hakkı açısından örtüşmektedir. Araştırmada ilköğretim Türkçe ders kitaplarında tüm üniteler içerisindeki yazınsal (şairler, öyküler, romanlar gibi) ve bilgilendirici metinler katılım hakları açısından incelenmiştir. Çalışmada altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf düzeyi ile karşılaştırıldığında küçük sınıf düzeyinde Türkçe ders kitaplarının katılım hakkı ile ilgili çok daha fazla yazılı ve bilgi içerikli metinler barındırdığı tespit edilmiştir. Çalışmada katılım hakkına ilişkin bulguların tespit edilmesinde ilköğretim düzeyi Türkçe dersi öğretim programında insan hakları ve vatandaşlık alanı ile ilgili ara disiplin alan kazanımlarının etkisi olduğu görülmektedir. Katılım hakkına ilişkin benzer bulgu bu araştırmada da tespit edilmiştir. Dokuzuncu sınıf düzeyinde katılım hakkının daha çok yer aldığı elde edilmiştir. Ancak çocuk hakları sözleşmesi madde 15 katılım hakkı ile ilgili olarak, çocukların bir araya gelerek dernek kurma ya da kurulu derneklere katılma hakkını vurgulamaktadır. Hem bu madde kapsamında hem de çocukların yargıya, medyaya, çevre korunmasına katılımları gibi katılım haklarını içeren metinlerin elde edilmemiş olması, hakları öğrenmede bir yetersizlik olarak kabul edilebilir.

Alanyazında ders kitaplarının dışında doküman incelemesi türünde hikaye ve öyküler üzerine yapılan çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmalardan ilki olan, Karaman Kepenekçi (2010) tarafından hazırlanan Türkiye’de çocuklara tavsiye edilen 100 temel eser okuma listesinde yer alan öykü türündeki metinlerde, çocuk haklarına nasıl ve ne düzeyde yer verildiğinin incelendiği çalışmada, gelişme ve yaşama haklarına, katılım ve korunma haklarından daha çok yer verildiğini tespit etmiştir. Martinez-Bello, Martinez-Rojas ve Lahuerta-Contell (2020) İspanya’da resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarında 3-6 yaş arası çocukların eğitiminde kullanılan 60 adet ders kitabını çocuk hakları açısından incelemişlerdir. İncelenen kitaplarda, çocuk haklarına açık, net biçimde değinilmediği tespit edilmiştir. Kepenekçi ve Aslan (2011), çocuk hikâye kitaplarını çocuk hakları açısından inceledikleri çalışmada, gelişme ve yaşamsal haklara, katılım ve korunma haklarına göre daha fazla yer verildiğini belirtmişlerdir. Resimli çocuk kitaplarının incelendiği bir başka çalışmada (Büyükalın ve Harmankaya, 2019) resim ve anlatımlarda en çok yaşamsal hakların olduğu, bu hakkı sırasıyla gelişme, katılım ve korunma hakkının izlediği açıklanmıştır. Bağçeli Kahraman, Kartal ve Yıldız (2020) ise resimli çocuk kitaplarını inceledikleri çalışmada, diğer çalışmalardan farklı olarak katılım ve yaşama haklarına daha çok değinildiğini tespit etmişlerdir. Araştırmacılar, diğer çalışmalara göre bu farklılığın nedenini, çocuk edebiyatına verilen önemin artması, okul öncesi döneme hitap eden çocuk edebiyatı ürünlerinde yeniliklerin meydana gelmesi ve kitap sayılarının artması ile açıklamışlardır.

Aynı zamanda yapılan araştırmada sınıf düzeyleri açısından ders kitaplarında çocuk haklarına yer verilme düzeyi farklılık göstermektedir. Bu sonuç Merey (2012) ve Çelik (2020) çalışmalarıyla örtüşmektedir. Her iki araştırmada, incelenen ders kitaplarında çocuk haklarına değinmede sınıflar arasında bir paralellik söz konusu olmadığı tespit edilmiştir. Ortaokul seviyesindeki çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alındığında, sınıf düzeyleri ilerledikçe çocukların hakları anlama, yorumlama gibi düşünme becerilerine daha çok önem verilmesi gerekirken, sınıf düzeyi büyüdükçe haklara yer verme düzeyinin azaldığı belirlenmiştir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, mesleki ve teknik anadolu lisesi, çocuk gelişimi ve eğitimi alanı tüm sınıf düzeylerinde okutulan 13 ders kitabındaki metinler ve görseller çocuk haklarına yer verilme düzeyi açısından incelenmiştir. Çalışma sonucu, sınıf düzeylerinde ders kitaplarında en çok korunma ve yaşama hakkına yer verildiğini, katılım ve gelişim hakkına ise daha az yer verildiğini göstermektedir. Çocuk haklarına ilişkin tüm toplumun bilinçli ve duyarlı olması için eğitim kademelerine büyük görev düşmektedir. Okul öncesi dönemden başlayarak her eğitim düzeyinde öncelikle eğitim programlarında ve ders kitaplarında çocuk haklarına yer verilmelidir. Özellikle meslek lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi

alanı gibi doğrudan çocuğa ve aileye hizmet sunan bir bölümün çocuk hakları konusunda daha çok bilgi sahibi olması gerektiği düşünülmektedir. Çocuk gelişimi ve eğitimi alanı kapsamında yer alan mesleklerde, ara eleman yeterliğine sahip bireyler yetiştirilmesi, meslek lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi bölümünün hedefleri arasındadır. Dolayısıyla bu bölümden mezun olduktan sonra öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin donanımlı bir bilgiye sahip olmaları, hizmet sundukları alanlara katkı sağlayacaktır. Bu nedenle, meslek lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi bölümünde çocuk hakları ayrı bir ders kitabı olarak belirlenebilir. Aynı zamanda bu ders kitaplarının hazırlanmasında çocuk hakları alanında uzmanların sürece dâhil edilmesi sağlanmalıdır. Halihazırda var olan ders kitaplarında düzenlemeler yapılarak korunma ve katılım haklarına ilişkin içerikte ve görsellerde ayrıntılı ve destekleyici bilgiler sunulabilir. Yapılacak düzenlemeler sadece teorik bilgi ile sınırlı tutulmayarak ders kitapları içerisinde meslek lisesi öğrencilerine uygulamaya yönelik etkinlikler sunulmasının da destekleyici olacağı düşünülmektedir.

Araştırmaya İlişkin Etik Bilgiler

Araştırmada, doküman incelemesi yöntemi kullanılmasından dolayı etik kurul raporu bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Alpay, B. (2019). *Okul öncesi eğitimde kullanılan hikâye kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize.
- Aydemir, M. (2017). Examination of middle school social sciences text books in terms of skills included in the middle school social sciences course curriculum. [Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler açısından incelenmesi]. *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 3 (2), 1-17.
- Bağçeli Kahraman, P., Kartal, T. ve Yıldız, S. (2020). Resimli çocuk kitaplarında çocuk hakları. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3 (2), 138-163. <http://doi.org/10.47935/ceded.801810>
- Brugelles, C., & Cromer, S. (2009). *Promoting gender equality through textbooks: A methodological guide*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Büyükalın, F. S. ve Harmankaya, T. (2019). Ödüllü resimli çocuk kitaplarında çocuk haklarının incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 48 (1), 769-791.
- Çakır, P. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 8 (1), 1171-1180.
- Çelik, M. (2020). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- İnal Kızıltepe, G. (2020). Çocuk haklarının tarihsel gelişimi. M. Can Yaşar & N. Aral (Ed.) *Çocuk hakları*, içinde (s. 21-43). Ankara: Vize Yayıncılık

- İşeri, K. (2002). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilköğretim programına uygunluğunun incelenmesi: Gösterge bilimsel bir betimleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- İşeri, K. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik özellikleri. H. Ülper (Ed.), *Türkçe ders kitabı çözümlemeleri*, içinde (s. 91-110). Ankara: Pegem Akademi
- Karaman-Kepenekçi, Y. (2010). An analysis on children's rights in stories recommended for children in Turkey. *Journal of Peace Education*. 7(1), 65-83
- Kepenekçi, Y.K. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kepenekçi, Y.K. ve Aslan, C. (2011). Ortaöğretim Türk edebiyatı ile dil ve anlatım ders kitaplarında insan hakları üzerine bir çözümleme. *Turkish Studies*, 6 (1), 476-494.
- Kılıç, A. (2003). *İlköğretim Türkçe ders kitaplarında resimleme-içerik ilişkisi üzerine bir inceleme: İlköğretim ikinci sınıf İçin Türkçe Ders Kitabı'nın tasarım ve resimlemesi*. (Sanatta Yeterlik Eseri Çalışması Raporu), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Martinez-Bello, V., Martinez-Rojas, A. & Lahuerta-Contell, S. (2020). A critical analysis of the explicit and implicit treatment of human rights education in early childhood education textbooks. *Frontiers in Education*, 11.
- Meyer, J. W., Bromley P., & Ramirez, F. O. (2010). Human rights in social science textbooks: Cross-national analyses 1970–2008. *Sociology of Education*. 83 (2), 111-134. doi:10.1177/0038040710367936
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2017). *Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Anadolu Meslek ve Anadolu Teknik Programı çocuk gelişimi ve eğitimi alanı çerçeve öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- Merey, Z. (2012). Türkiye ve ABD'deki ilköğretim okullarında çocukların katılım haklarına yer verilme düzeyinin karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi-USBED*. 2 (2), 95-119.
- Merey, Z. (2016). *Çocuk hakları*. Ankara: Pegem Akademi
- Nayır, F. ve Karaman Kepenekçi, Y. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında çocukların katılım hakları. *İlköğretim Online*, 10 (1), 160-168.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. London: Sage Publications, Inc.
- Pembegül, B. N. (2019). *TÜBİTAK tarafından çocuklara yönelik yayımlanan popüler bilim dergilerinin çocuk hakları açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Suárez, D. (2007). Education professionals and the construction of human rights education. *Comparative Education Review*, 51, 48–70.
- Suárez, D., Ramirez, F. O., & Koo, J-W. (2009). Globalization and the diffusion of innovations in education: The case of UNESCO associated schools. *Sociology of Education*, 82, 197–216.
- Sucu, E. (2020). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuk haklarının analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sinop Üniversitesi, Sinop.
- Şahin, A. (2008). İlköğretim birinci sınıf Türkçe ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (3), 133-146.
- TÜİK (2021, Nisan). İstatistiklerle çocuk. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2020-37228>

- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 650-672. DOI: 10.17679/inuefd.547841
- Uçuş Ş. (2013). *Çocuk hakları eğitimi programının hazırlanması ve değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- UNICEF (2007). Çocuk hakları ve gazetecilik uygulamaları: Hak temelli perspektif. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/media/3966/file/%C3%87OCUK%20HAKLARI%20VE%20G AZETEC%C4%B0L%C4%B0K%20UYGULAMALARI%20HAK%20TEMELL%C4%B0%20PERSPEKT%C4%B0F.pdf>
- Yakar, A. (2016). Geleceğin eğitimi üzerine program ve tasarım modeli önerileri: "yaşamsal eğitim programları" ve "yaşamsal öğretim tasarımları. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 1-15.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, D. ve Işıkcı, G. (2018). Çocuk hakları sözleşmesi. Ş. Ceylan (Ed.) *Çocuk hakları*, içinde (s. 52-86). Hedef Yayıncılık.

Extended Summary

In this study, it was aimed to examine the vocational course books taught at all grade levels of Vocational and Technical Anatolian High School child development and education in terms of children's rights. Individuals who are studying in the field of child development and education or who have completed this program will contribute to the child and the child's immediate environment in the areas where they provide services if they have knowledge about children's rights. Therefore, examining the textbooks they use during their education in terms of children's rights will show the areas where they are sufficient and insufficient in this regard. For this reason, the aim of this study was to examine the vocational course books taught in all grade levels of Vocational and Technical Anatolian High School child development and education in terms of children's rights. Document analysis model as a qualitative research method was used in the study.

The data of this study consist of the field books of vocational courses taught in the field of child development and education in the 2020-2021 academic year. In this context, a total of 13 textbooks were analyzed. Since the 2020-2021 academic year, child development and education field courses have started to be taught from the ninth grade, as seen in Table 1, "Child Mental Health" and "Mother and Child Health" courses have been included both in the ninth grade and in the next grade level. The textbooks included in the review can be accessed from the web page of the General Directorate of Vocational and Technical Education (<https://mtegm.meb.gov.tr>). The relevant textbooks are also provided to schools in printed form by publishers. The printed version of the relevant textbooks was utilized in this study. Although all the content and visuals in the electronic and printed books are the same, there are differences only in page numbers.

Content analysis and frequency were used to analyze the data. In this study, each textbook was first read to analyze the data. Then, in order to create a general conceptual structure, the four basic rights recognized for children in the Convention on the Rights of the Child, namely "the right to life, the right to development, the right to participation and the right to protection", were taken into consideration and these rights were determined as categories. In the study, when the categories related to children's rights in the texts of child development and education textbooks according to grade levels were analyzed, "the right to protection" was found to be the most common right. This is followed by "right to life", "right to development" and "right to participation" respectively. When the distribution of text contents according to grades was analyzed, it was determined that the texts related to "the right to protection" in the ninth and 10th grades and "the right to life and participation" in the 11th grade

were the most frequently used rights in the field books. In 12th grade, it was found that there were no sentences or expressions related to children's rights.

In the textbooks, three subcategories were identified: love and trust, living standards, having fun and playing games. Regarding the right to life, textual content that supports healthy living, such as children's growing up in love and trust by playing games, basic rights to live, social security, and health services, were obtained. Regarding the right to development, the subcategories of education of children with disabilities and the right to education were identified. The rights of children with disabilities, the right of all children to receive education by supporting them regardless of discrimination such as gender, race, etc. cover the texts identified in the right to development.

Subcategories of shelter and protection from neglect and abuse were obtained for the right to protection. Within the scope of these sub-categories, as seen in the sample quotations, physical, emotional and sexual harm to children and economic gain from children were evaluated under the theme of the right to protection. In the textbooks, children's free expression of their thoughts and the right to make decisions about a subject were evaluated under the right to participation. When the visuals in the textbooks in the field of child development and education were analyzed in terms of children's rights, only the "Child Mental Health" textbook had visuals within the scope of rights

Raising individuals with intermediate staff competence in professions within the field of child development and education is among the goals of the vocational high school child development and education department. Therefore, after graduating from this department, students' having a well-equipped knowledge of children's rights will contribute to the areas they serve. For this reason, children's rights can be determined as a separate textbook in the vocational high school child development and education department. At the same time, it should be ensured that experts in the field of child rights are involved in the preparation of these textbooks. Existing textbooks can be revised to provide detailed and supportive information on the rights to protection and participation in content and visuals. It is thought that the arrangements to be made should not be limited to theoretical knowledge, but it would also be supportive to provide practical activities for vocational high school students in the textbooks.